

Моделювання післядипломної педагогічної освіти на засадах неперервності професійного розвитку

Олексій ЧЕРНИШОВ,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ректор Донецького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,

Едуард СОФ'ЯНЦ,

кандидат педагогічних наук, член-кореспондент
НАПН України, заслужений вчитель Української РСР,
радник ректора Донецького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

На сучасному етапі розвитку українського суспільства визначальними векторами модернізації післядипломної педагогічної освіти є неперервність та системність підвищення професійної компетентності вчителя, доступність освіти, інноваційність, гнучкість, зорієнтованість освітньої галузі в цілому та її окремих складових на розвиток творчості, компетентнісний підхід до забезпечення саморозвитку і самореалізації особистості на всіх етапах професіоналізації. Післядипломна педагогічна освіта, за визначенням ЮНЕСКО, є «короною освіти», що дає можливість кожному педагогу постійно оновлювати та поглиблювати загальні й професійні знання і вміння. Професію педагогічного працівника в Європі розглядають як висококваліфіковану, мобільну, таку, що потребує неперервності навчання і ґрунтується на партнерстві. Тому головною у системі післядипломної освіти є підготовка таких педагогів, які *мають інноваційне мислення, належну мотивацію до самовдосконалення і самонавчання протягом життя*. Це є першочерговим завданням сучасної андрагогіки.

Освіта впродовж життя передбачає не тільки підвищення рівня педагогічної майстерності за допомогою курсів підвищення кваліфікації, а й організацію неперервної самоосвіти, самореалізації та самовдосконалення з урахуванням індивідуальних професійних цілей, потреб, мотивів, інтересів педагога, а також мети і завдань освітньої організації. Вимоги суспільства й освіти зорієтовують на підготовку кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, компетентного, відповідального, який володіє професією, орієнтується в суміжних галузях, здатний до ефективного праці на рівні світових стандартів, готовий до професійного зростання та професійної мобільності. Учитель та його професійна підготовка визначаються в суспільстві

основними ланками реформування всієї національної системи освіти. Тобто йдеться про вищезазначений характер сучасної системи післядипломної педагогічної освіти, що вирізняється інноваційними підходами, новою соціальною організацією, сучасними освітніми технологіями.

Неперервна професійна освіта педагогічних кадрів передбачає насамперед розвиток мотиваційної сфери особистості, формування ієрархії її життєвих цінностей, удосконалення навичок самоосвіти протягом життя, вироблення потреби в самовдосконаленні та успішній професійній самореалізації тощо. Такий підхід уможливує на практиці взаємозв'язок базових форм освіти педагогічних працівників, зокрема допрофесійної, вищої та післядипломної, що може бути реалізований тільки за умов тісної співпраці, скоординованої взаємодії всіх суб'єктів навчання. Забезпечити професійне зростання педагогів допоможе наступність вищої і післядипломної освіти, поєднання різних форм підвищення кваліфікації і самоосвіти, оптимальне задоволення реальних професійних запитів і потреб учителів за умов диференціації та індивідуалізації змісту і форм навчання, поєднання формальної і неформальної професійної освіти.

Отже, післядипломна освіта має на меті забезпечити умови для задоволення індивідуальних освітніх потреб педагогічних працівників у професійному та особистому зростанні, а також потреб держави у високкваліфікованих кадрах, здатних компетентно й відповідально виконувати професійні обов'язки, упроваджувати інноваційні технології в навчально-виховний процес, своєю діяльністю сприяти подальшому соціально-економічному розвитку суспільства. Назріла потреба в *модернізації освіти дорослих на принципах неперервності, відкритості, варіативності, гнучкості,*

динамічності змін у змісті, формах і методах підготовки вчителя з орієнтацією на якість освіти, розвиток нового педагогічного мислення. На нашу думку, засоби, форми і методи навчання педагогів мають збагачуватися новими компонентами й інноваційним змістом, при цьому післядипломній освіті важливо відійти від короткотермінового навчання, яким є курсова підготовка педагогічних працівників, і перейти до організації неперервної професійної підготовки.

Мета статті полягає в науковому аналізі сучасних стратегічних орієнтирів функціонування післядипломної педагогічної освіти та розкритті підходів до моделювання післядипломної педагогічної освіти в Донецькій області.

Розглянемо теоретичні аспекти застосування механізму неперервності закладами системи післядипломної педагогічної освіти. Методологія інноваційних змін в освіті набуває сьогодні принципово нових ознак. Позиція українських учених (І.Бех, Н.Бібік, М.Вашуленко, І.Зязюн, В.Олійник, В.Кремень, О.Савченко, О.Сухомлинська та ін.) щодо цих змін така: сучасний учитель потребує науково-методичного супроводу власної педагогічної діяльності під час опанування сучасних інноваційних технологій та оновленого змісту освіти, організації навчальної діяльності учнів у системі суб'єкт-суб'єктних відносин тощо. Суттєвим є доробок науковців, які працюють безпосередньо над розробленням нових моделей професійного розвитку педагогічних кадрів, зокрема В.Базелюка, А.Гуралюка, Л.Даниленко, Б.Дьяченка, Г.Єльнікової, Н.Клокар, Л.Покроєвої, Н.Протасової, М.Романенка, З.Рябової, Т.Сорочан, В.Семиченко, Н.Чепурної, Р.Шияна тощо.

Обґрунтуємо принцип неперервності освіти, який належить до групи інноваційних принципів професійного розвитку педагогічних і керівних кадрів. Ця засаднича ідея післядипломної освіти передбачає наступність підготовки фахівців у системі вищої та післядипломної освіти, а в самій системі післядипломної освіти – наступність курсів підвищення кваліфікації та інших форм професійного розвитку, які підпорядковані загальній меті, об'єднуються змістовно та структурно в **андрагогічний цикл**. Сучасна парадигма підвищення кваліфікації педагогічних працівників як безперервного процесу зорієнтована на таку освіту, результат якої спонукає педагогів до переосмислення системи цінностей (досягнення цілей, процесу отримання знань, саморозвитку). Особливістю освітнього процесу стає не просто засвоєння істин, а домінування ситуацій відкритого діалогу, прямого й зворотного зв'язку між людиною та різними інформаційними каналами.

Донецький інститут післядипломної педагогічної освіти має статус установи вищого навчального закладу системи освіти дорослих, у якому працюють високопрофесійні андрагоги; досліджує та запроваджує андрагогічні засади післядипломної освіти; бере участь у розробленні та реалізації ре-

гіональної освітньої політики. Інститут забезпечує опанування таких наскрізних цілей і цінностей освіти, як культура, здоров'я, толерантність, навчання протягом життя, мовна та інформаційна культура тощо. Ми визначаємо такі найголовніші показники розвитку системи післядипломної освіти в області:

- ефективне і своєчасне реагування на сучасні виклики суспільства й освіти;

- забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх категорій педагогічних працівників;

- відповідність соціальному замовленню на якісну освіту.

У сучасній науці розрізняють поняття «модель», «моделювання», «модельне дослідження». Моделю вважають відображення об'єкта, процес її створення – моделюванням, а використання в науці – модельним дослідженням і модельною практикою. Методологічною основою моделі неперервної освіти в Донецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти є положення Національної доктрини розвитку освіти, якими визначено, що «неперервна освіта <...> є провідною умовою всебічного розвитку особистості, збагачення її творчого потенціалу, засобом реалізації її здібностей, а також є важливим фактором соціально-економічного розвитку суспільства, його духовної та виробничої сфери, конкурентоспроможності держави на світовій арені» [6]. Принцип неперервності освіти передбачає появу в практиці роботи інститутів післядипломної педагогічної освіти пролонгованої моделі, у процесі реалізації якої систематичні курси підвищення кваліфікації відбуваються певними циклами різного змісту і різних форм організації.

Розроблення інноваційної моделі неперервного професійного розвитку педагогів у Донецькому облППО проводиться з урахуванням таких напрямів діяльності:

- створення оптимальних умов для неперервної освіти шляхом запровадження кредитно-модульної системи навчання;

- формування у вчителів мотивації до самостійного вибору форм і змісту підвищення кваліфікації впродовж міжтестастійного періоду без зовнішніх важелів примусовості;

- забезпечення наступності в розвитку професіоналізму шляхом підвищення кваліфікації на курсах в інституті та в системі науково-методичної роботи вчителів у міжкурсовий період;

- організації мережевої взаємодії з методичними службами області всіх рівнів з метою задоволення практичних запитів окремих педагогів і педагогічних колективів, а також реалізації завдань регіональних програм і цільових проектів у Донецькій області;

- урізноманітнення умов для створення індивідуальних освітніх траєкторій професійного розвитку педагогічних працівників відповідно до їхнього рівня підготовки шляхом поглиблення, розширення та оновлення варіативної складової програм курсів підвищення кваліфікації на базі інституту;

– здійснення андрагогічної підготовки працівників інституту як освітньої організації;

– моніторингу якості освіти, зокрема неперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників області, поточного самоаналізу вчителів та зовнішнього періодичного аналізу динаміки змін у діяльності вчителя в міжатестаційний період.

Регіональна система підвищення кваліфікації педагогічних працівників ґрунтується на принципах неперервності освіти та стратегічних функціях – прогностичній та інноваційній. У Донецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти впроваджуються **інноваційні моделі** освітніх послуг, зокрема кредитно-модульна, дистанційна, Відкритий університет інноваційної педагогіки, спеціалізація, стажування, очно-заочна модель. Процес підвищення кваліфікації – це ініціатива самого педагога. Наші дослідження показують, що педагогічні працівники нині надають перевагу саме інноваційним формам підвищення кваліфікації, які допомагають організувати неперервний процес саморозвитку і самовдосконалення, відмовитися від стихійного продукування і поширення знань, перейти до високої самоорганізації (див. табл. 1).

Основою модернізації неперервної освіти в Донецькому облППО є *програмно-цільовий проект «Модернізація системи післядипломної педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу»*, який складається з локальних проектів: «Впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в інституті післядипломної педагогічної освіти», «Відкритий університет інноваційної педагогіки», «Мережева школа як ефективний засіб підготовки керівних кадрів до створення компетентнісно орієнтованої школи», «Дистанційна освіта педагогічних кадрів», «Тематичні курси в системі неперервної освіти педагогічних кадрів» тощо. Їх

реалізація ґрунтується на принципах компетентнісно орієнтованого підходу, охоплює всі стратегічні напрями регіональної системи неперервної освіти та сприяє підвищенню якості освітніх послуг.

Упровадження в облППО **кредитно-модульної системи підвищення кваліфікації** сприяє підготовці педагога впродовж життя; створює умови для мобільності слухачів у процесі навчання та забезпечує гнучкість системи курсової підготовки на основі швидкозмінних вимог національного і міжнародного ринків праці; забезпечує можливість навчання за варіативною частиною модульних програм професійної підготовки, що формуються на основі вимог замовників та побажань слухачів; стимулює учасників навчального процесу саморозвиватися за індивідуальними освітніми траєкторіями. Переваги цієї системи полягають у тому, що педагог розвивається за індивідуальною освітньою траєкторією, самостійно обираючи час, форму і місце навчання, у результаті чого формується позитивна мотивація до навчальної діяльності. Якщо в 2008 р. за кредитно-модульною системою навчалось 406 слухачів (14 груп, 5,4% від загальної кількості), то в 2011 р. цей кількісний показник збільшився до 1700 слухачів (51 група, 20,4% від загальної кількості).

В області впроваджуються творчі проекти методичних служб (центрів): «Розробка науково-методичного супроводу формування і реалізації освітніх траєкторій педагогічних працівників в міжатестаційний період», «Організація неперервного професійно-особистісного зростання педагогічних працівників на засадах кредитно-модульної системи» та ін. Створено модель **мережевої взаємодії та співробітництва** інституту післядипломної педагогічної освіти, методичних служб усіх рівнів, навчальних закладів, громадських педагогічних організацій, здійснюється апробація Щоденника

Таблиця 1

Інноваційні моделі неперервного підвищення кваліфікації в Донецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти

Інноваційні моделі організації навчання	2008р.			2009р.			2010р.			2011р.		
	Кількість слухачів	% від загальної кількості	Кількість груп	Кількість слухачів	% від загальної кількості	Кількість груп	Кількість слухачів	% від загальної кількості	Кількість груп	Кількість слухачів	% від загальної кількості	Кількість груп
Кількість груп	9353	–	259	9111	–	270	8914	–	264	8800	–	260
Дистанційна модель навчання	1080	14,7	38	1352	18,9	51	2106	30	78	2320	26,9	73
Очно-дистанційна модель навчання	679	9,3	24	995	13,7	37	1406	21,2	56	1490	16,9	45
Дистанційна модель навчання	–	–	–	–	–	–	230	2,7	7	360	4,6	12
Очно-заочна модель навчання	207	2,3	6	116	1,5	4	158	1,8	4	180	1,9	5
Спеціалізація	116	1,9	5	125	1,9	5	123	1,5	4	85	1,2	3
Стажування	–	–	–	50	0,6	2	75	0,8	3	75	1,2	3
Відкритий університет інноваційної педагогіки	78	1,2	3	66	0,7	3	114	1,5	4	130	1,9	5
Кредитно-модульна модель навчання	406	5,4	14	1383	17,4	47	1281	16,3	43	1700	20,4	53

міжатестаційного періоду на основі поєднання модульних технологій і залікових кредитів, створено **систему сервісних послуг для формування готовності педагогів до неперервного професійного зростання протягом усього міжтестатійного періоду**, формуються банки професійно-особистісних досягнень педагогічних працівників.

Запровадження технологій **дистанційного навчання** у підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів дасть змогу забезпечити новий, більш високий рівень післядипломної педагогічної освіти, адже використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє ширшому використанню педагогами освітніх ресурсів, зокрема електронної бібліотеки, банку тестів і контрольної оцінювальної складової курсової підготовки, колекції цифрових ресурсів тощо, гарантує неперервний доступ до якісної освіти навіть у найвіддаленіших сільських районах. Крім того, дистанційне навчання дає можливість поліпшити інформаційну підготовку слухачів, підвищити рівень і якість застосування в навчанні інтернет-технологій, завершити формування єдиного інформаційно-освітнього середовища.

Формами реалізації дистанційної освіти в Донецькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти є: використання мережевих технологій; формування інформаційної компетентності педагогічних кадрів за допомогою очно-дистанційного курсу «КТ-компетентність»; формування єдиного інформаційно-освітнього простору регіо-

ну; впровадження дистанційного навчання в інноваційних моделях системи підвищення кваліфікації (Відкритий університет інноваційної педагогіки, спеціалізація, Віртуальна школа освітнього менеджменту тощо). Отже, дистанційна форма підвищення кваліфікації забезпечує підвищення рівня комп'ютерної грамотності слухачів, сприяє набуттю ними практичних навичок у застосуванні інформаційних технологій, телекомунікаційних мереж у навчанні та під час виконання службових обов'язків, формуванню вмінь самоосвіти протягом життя.

Організація **Відкритого університету інноваційної педагогіки** сприяє створенню неперервного освітнього простору в області. Це пролонгований освітнянський проект, об'єднання молодих творчих освітян, що створюється на базі Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти за підтримки обласного управління освіти і науки, обласного комітету Профспілки працівників освіти і науки. Відкритий університет – це школа педагога нового покоління, спрямована на забезпечення мотиваційного середовища щодо усвідомленого вибору молодими творчими педагогами інноваційних технологій навчання й управління; стимулювання та розвиток науково-дослідної діяльності, творчого потенціалу молодих педагогів тощо (див. табл. 2).

Ця модель передбачає:

- здійснення підготовки педагогічних кадрів на засадах *випереджальної неперервної особистісно орієнтованої освіти*;

Таблиця 2

Модель організації роботи Відкритого університету інноваційної педагогіки

Очікуваний результат	Підготовка фахівця з сучасним педагогічним мисленням, учителя-новатора, дослідника								
Етапи організації діяльності	I очний (настановно-організаційний)			II дистанційний			III очний (підсумковий)		
Стрижневі ідеї	<ul style="list-style-type: none"> Перехід до компетентнісно орієнтованого навчання; орієнтація на індивідуальні освітні технології; тьюторський науково-методичний супровід; пролонгованість; міждисциплінарність 		Організація <i>відкритого інноваційного освітнього простору</i> , що ґрунтується на таких ідеях: <ul style="list-style-type: none"> процес постійного пошуку та змін, формування нових орієнтирів і цілей; цілісність; активно-діяльнісний підхід; орієнтація на саморозвиток особистості, її мотивацію до самовдосконалення, пошуково-дослідницької роботи, розроблення та впровадження інновацій 		Впровадження системи моніторингу якості реалізації проєктів і професійного зростання випускників		Опанування ефективних технологій рефлексивної діяльності, забезпечення психолого-педагогічного супроводу		
Принципи організації	Гуманізація		Наскрізність		Інтегративність		Диференціація й індивідуалізація		Партнерство тьютора та слухачів
Провідні технології навчання	Інтерактивні технології		Кейс-технологія		Проектна технологія		Технології стійкого розвитку		Інформаційно-комунікаційні технології
Умови	Ефективна політика інноваційного розвитку в регіоні	Нормативно-правове забезпечення	Розвинута матеріально-технічна база		Організаційно-фінансовий механізм управління	Насичене інформаційно-освітнє середовище	Кваліфіковані педагогічні кадри	Науково-методичний супровід інноваційних процесів	Розвинута інфраструктура
Соціальне партнерство	Донецький обласний краєзнавчий музей	Донецький обласний художній музей	Донецька обласна філармонія		Донецький обласний центр краєзнавства та туризму	Палац молоді «Юність»	Донецький обласний академічний музично-драматичний театр	Донецький театр опери та балету ім. А. Солов'яненка	Навчальні заклади м. Донецька

- надання *варіативних освітніх послуг*;
- забезпечення *системності й цілісності організації підвищення кваліфікації* в контексті процесів реформування і розвитку професійної освіти;
- створення *максимально сприятливих умов для розвитку індивідуальних систем і професійних моделей* післядипломної освіти;
- *сприяння творчій самореалізації* молодих керівних, методичних і педагогічних кадрів шляхом створення цілісної наскрізної системи науково-методичного супроводу неперервного розвитку професійної компетентності;
- *підвищення мотивації педагогів до самостійної організації та конструювання власної професійної діяльності* відповідно до викликів сучасності.

Отже, освіта третього тисячоліття потребує підготовки педагога з високим рівнем професійної культури, індивідуальним сучасним стилем педагогічного мислення, здатного до інноваційної діяльності. Сучасний педагог – це фундаментально освічена людина, спроможна гнучко перебудувати напрям і зміст своєї діяльності, яка самостійно працює над власним розвитком, уміє самостійно здобувати необхідні для професійної діяльності знання, набувати вміння і навичок, володіє інформаційно-комунікаційними технологіями, критично мислить, має стійку систему мотивів і потреб, здатна творчо діяти. З цього погляду дедалі більшого значення набувають такі показники, як професіоналізм, компетентність, рівень культури, здатність до отримання знань упродовж життя, участь у пошуково-дослідницькій діяльності. Розв'язання проблем підвищення якості професійної діяльності сучасних педагогів та керівних кадрів освіти потребує інноваційних підходів не тільки до визначення змісту процесу підвищення кваліфікації, але й до модернізації процесу навчання у системі післядипломної педагогічної освіти.

Література

1. *Вісник* післядипломної освіти: зб. наук. пр. – Вип. 1 / ред. кол.: В.В. Олійник та ін. – К.: Міленіум, 2005. – 264 с.
2. *Змеев С.И.* Основы андрагогики / С.И. Змеев. – М.: Флинта: Наука, 1999. – 152 с.
3. *Клокар Н.И.* Управління обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти: теорія і практика: наук.-метод. посіб. / Н.И. Клокар. – К.: Міленіум, 2004. – 218 с.
4. *Лापенок М.І.* Безперервна педагогічна освіта. Досвід системного дослідження діяльності інституту післядипломної освіти: монографія / М.І. Лапенко, І.М. Авдєєва, Л.М. Гура. – Севастополь: Рібест, 2003. – 165 с.
5. *Матеріали* сайту «Елітаріум: центр дистанційного образования» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.elitarium.ru/>
6. *Національна доктрина розвитку освіти* // Освіта України. – 2002. – №33. – 23 квітня. – С. 4–6.
7. *Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку*: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В.В. Олійника, Л.І. Даниленко. – К.: Міленіум, 2005. – 230 с.
8. *Положення* про районний (міський) методичний кабінет (центр): затверджено наказом МОН України від

08.12.2008 №11119. – К.: Інформ. зб. Міносвіти і науки України. – 2009. – №13.

9. *Сорочан Т.М.* Післядипломна педагогічна освіта: пошук сучасних моделей // Управління освітою. – 2008. – №16. – С. 6–10.

Олексій ЧЕРНИШОВ, Едуард СОФ'ЯНЦ **Модельювання післядипломної педагогічної освіти на засадах неперервності професійного розвитку**

У статті подано науковий аналіз сучасних стратегічних орієнтирів та моделей функціонування післядипломної педагогічної освіти в Донецькій області на засадах неперервності професійного розвитку педагогічних кадрів, відкритості, варіативності, гнучкості, динамічності змін у змісті, формах і методах підготовки вчителя з орієнтацією на якість освіти, розвиток нового педагогічного мислення.

Ключові слова: *неперервна освіта, модель освіти впродовж життя, зміст, організаційні форми, післядипломна освіта, професійний саморозвиток.*

Алексей ЧЕРНЫШОВ, Эдуард СОФЬЯНЦ **Моделирование последипломного педагогического образования на принципах непрерывности профессионального развития**

В статье представлен научный анализ современных стратегических ориентиров и моделей функционирования последипломного педагогического образования в Донецкой области на принципах непрерывности профессионального развития педагогических кадров, открытости, вариативности, гибкости, динамичности изменений в содержании, формах и методах подготовки учителя с ориентацией на качество образования, развитие нового педагогического мышления.

Ключевые слова: *непрерывное образование, модель образования в течение жизни, содержание, организационные формы, последипломное образование, профессиональное саморазвитие.*

Oleksiy CHERNYSHOV, Eduard SOFYANC **Modeling of postgraduate education on the basis of continuity of professional development**

Filed in the intelligence of modern scientific analysis of strategic guidelines and models of postgraduate education in the Donetsk region on the basis of continuity of professional development of teachers, openness, variability, flexibility, dynamic changes in the content, forms and methods of teacher training with a focus on quality education, the development of new pedagogical thinking.

Keywords: *continuous education, lifelong education model, content, organizational forms, postgraduate education, professional self-development.*